

12.00.00 – “YURIDIK FANLAR”

Isroilov Mutallif. Odam savdosi – insoniyatga qarshi tahdid.....	254
Dadaboeva Jumagul Anvarovna. Ota-ona qaramog'idan mahrum bo'lgan bolalarni joylashtirish shakllari: milliy va xorijiy qonunchilik.....	257

13.00.00 – “PEDAGOGIKA”

Matyakubova Nuriya Azimbayevna. Boshlang'ich sinf o'quvchilarini PIRLS va TIMSS xalqaro baholash sinovlariga tayyorlashning pedagogik mexanizmlari metodikasining pedagogik mazmuni, shakl va usullari.....	42
Djalolova Sevara Xolmuradovna. Bo'lajak o'qituvchilarda kasbiy karyerasini lohiyalashtirish ko'nikmasini rivojlantirish.....	46
Shomuratova Nilufar Davronbek qizi. Sharq mutafakkirlarining ijodiy faoliyatida ta'lim-tarbiyaga oid yondashuvlar.....	53
Avliyakulova Fotima Nusratovna. Oliy ta'limda o'quv tarbiya jarayoni kreativ yondashuv asosida boshqaruv jarayonlari.....	62
Qurbonmurodov Egamberdi. Yosh basketbolchilarni kompleks tayyorlash: jismoniy, texnik va taktik jihatlarni birlashtirish.....	71
Abduganiyeva Jamilya Rustamovna. Sun'iy intellekt va tarjima.....	132
Abdullayeva Ozoda Odiljon qizi. Bo'lajak pedagoglarda kasbiy mobillikni shakllantirishda ilmiy ijodning zarurati.....	192
Tobanazarov Azamat Pirnazarovich. Qoraqalpoq nasriy asarlarini o'qitishda blum taksonomiyasini qo'llash masalasi.....	216
Turayeva Sevara Rashidovna. Ta'lim jarayonida kompyuter modellaridan foydalanish va talabalarning kreativ tafakkurini rivojlantirish.....	224
Umatova Ma'mura Bekbulovna. Ingliz tilidagi frazeologizmlarni o'qitish texnologiyalari.....	241
Otanazarova Mohira Hamidbekovna. Kasbiy sifat va kasbiy komponent mutanosibligi.....	244
Muhiddinova Gulchiroy Sadulloevna. Yozma nutqni rivojlantirish metodikasi.....	281
Abdiyazova Sarvinovna. Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida o'quv faoliyatini rivojlantirish usullarini takomillashtirish.....	327

19.00.00 – “PSIXOLOGIYA”

Kalandarova Madina Baxadirovna. Tug'ruqdan keyingi davrda ayollar emotsional sohasini korreksiyalashning zamonaviy amaliy psixologik yo'nalishlari.....	33
Sultonova Mashhura Rustambayevna. Zigmund Freyd qarashlarida shaxs muammolarining talqini.....	50
Kadirova Omadxon Sobirjonovna. Maktabgacha yoshdagi bolalarning tashabbuskorligini tarbiyalashning ahamiyati.....	129
Гаффорова Мадиха Ихтиёр кизи. Психологические особенности профилактики буллинга в школьной среде.....	147
Ibragimova Xurshida Xusanbayevna. Ijtimoiy adaptatsiya psixologik muammo sifatida.....	151
To'lanova Mahliyo Murotali qizi. Bo'lajak pedagoglarda kasbiy deformatsiyani rivojlantirishning pedagogik-psixologik usullari.....	154
Kadirova Omadxon S. Maktabgacha yoshdagi bolalarning tashabbuskorlik xususiyatini shakllantirishning ijtimoiy-psixologik jihatlari.....	157
Baxrillayeva Moxichexra Rahmatillayevna. O'smirlarda lokus nazoratni shakllantirishning psixologik xususiyatlari.....	169
Jo'rayeva Ikbolxon Polatovna. Talabalarning o'quv faoliyatidan qoniqishida o'quv motivatsiyasining o'рни.....	237
Ruzmetova Zilola Dilmuradovna. Talabalarda chet tillarni o'rganish jarayonida iroda kuchining namoyon bo'lishi va psixologik xususiyatlari.....	273
Allayarov Dilshodbek Raximboy o'g'li. Talabalar sport faoliyatining psixologik jihatlari va rollari.....	277
Odamova O'g'iljon Kenjayevna. Psixologik xizmatda maslahat o'tkazish bosqichlari va tuzilishi.....	331
O'ktamova Shohista Odilbek qizi. Yoshlarni oilaviy hayotga tayyorlashning asosiy omillari.....	334
Salayeva Navbahar. Shaxs va uning psixologik yetukligini ta'minlashda jamoaning o'рни.....	338

OTA-ONA QARAMOG'IDAN MAHRUM BO'LGAN BOLALARNI JOYLASHTIRISH SHAKLLARI: MILLIY VA XORIJIY QONUNCHILIK

*Dadaboeva Jumagul Anvarovna, Farg'ona davlat universiteti
dotsenti, yuridik fanlar nomzodi*

FORMS OF PLACEMENT OF CHILDREN DEPRIVED OF PARENTAL CARE: NATIONAL AND FOREIGN LEGISLATION

*Dadaboeva Jumagul Anvarovna, Fergana State University, Associate
Professor, PhD in Law*

[https://orcid.org/
0009-0001-3434-5088](https://orcid.org/0009-0001-3434-5088)

[dadaboyevajumagul74@
gmail.com](mailto:dadaboyevajumagul74@gmail.com)

ФОРМЫ РАЗМЕЩЕНИЯ ДЕТЕЙ, ОСТАВШИХСЯ БЕЗ ПОПЕЧЕНИЯ РОДИТЕЛЕЙ: НАЦИОНАЛЬНОЕ И ЗАРУБЕЖНОЕ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВО

*Дадабоева Жумагул Анваровна, доцент Ферганского
государственного университета, кандидат юридических наук*

Annotatsiya: Ushbu maqolada ota-ona qaramog'idan mahrum bo'lgan bolalarni joylashtirish va ularning ijtimoiy himoyasini ta'minlash masalalari qiyosiy tahlil qilingan. Avvalambor, milliy qonunchilik va xorijiy mamlakatlar tajribasi o'rganilgan. So'ngra ushbu sohada O'zbekistonda amal qilayotgan qonun hujjatlari o'rganilgan. Xulosa qismida milliy qonunchilikni takomillashtirish bo'yicha aniq taklif va tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: ota-ona qaramog'idan mahrum bola, vasiylik, homiylik, farzandlikka olish, oilaviy bolalar uyi, ijtimoiy himoya.

Abstract: This article provides a comparative analysis of the issues of housing children deprived of parental care and ensuring their social protection. First of all, the experience of national legislation and foreign countries is studied. Then in this area, the legislation in force in Uzbekistan is studied. The summary section provides specific proposals and recommendations for improving national legislation.

Keywords: child deprived of parental care, guardianship, sponsorship, adoption, Family Children's Home, Social Protection.

Аннотация: В данной статье проведен сравнительный анализ вопросов устройства детей, оставшихся без попечения родителей, и обеспечения их социальной защиты. Прежде всего, изучается национальное законодательство и опыт зарубежных стран. Затем были изучены законодательные акты, действующие в Узбекистане в этой области. Сводная часть содержит конкретные предложения и рекомендации по совершенствованию национального законодательства.

Ключевые слова: ребенок, оставшийся без попечения родителей, опека, попечительство, усыновление, семейный детский дом, социальная защита.

KIRISH. Bugungi kunda dunyoning ko‘plab mamlakatlarida ota-ona qaramog‘idan mahrum bo‘lgan bolalarning ijtimoiy himoyasini ta‘minlash dolzarb masalaga aylangan. Uning yechimini topish, bolalarni oilaga yaqin sharoitda tarbiyalash uchun yuridik mexanizmlarni yaratish jamiyat va davlat oldidagi muhim vazifalardan hisoblanadi [1].

Ota-ona qaramog‘idan mahrum bo‘lgan bolalarni joylashtirish va himoya qilishning samarali tizimini yaratish ijtimoiy siyosatning ustuvor yo‘nalishlaridan sanaladi. Bunda asosiy maqsad bunday bolalarning huquqlari va qonuniy manfaatlarini ta‘minlash, ularni boshqa bolalar bilan teng ravishda jamiyatga integratsiyalashuviga erishishdan iborat [2].

ADABIYOTLAR TAHLILI. Ushbu tadqiqotda ilmiy adabiyotlar tahlili, solishtirma huquqshunoslik, mantiqiy tahlil kabi usullardan foydalanildi. Ota-ona qaramog‘idan mahrum bo‘lgan bolalar himoyasi borasidagi xorijiy va milliy qonunchilik va ilmiy adabiyotlar tahlil qilindi.

Ota-ona qaramog‘idan mahrum bo‘lgan bolalarni joylashtirishning eng maqbul usullari qatorida farzandlikka olish, vasiylik va homiylik, tutingan oilaga berish kabilar e‘tirof etiladi. Ular ota-ona qaramog‘isiz qolgan bolaning oiladagi singari muhitda o‘tib-ulg‘ayishini ta‘minlaydi. Shu bois, bu shakllarga alohida e‘tibor qaratilmoqda [3].

Dunyo tajribasida oilaviy shakllar oldinga chiqayotgan bo‘lsa-da, bolalar uylari ham saqlanib kelmoqda. Rossiya, Polsha, Ruminiya kabi mamlakatlarda bolalar uylarida kamida 60 mingdan ortiq bola tarbiyalanadi. Shu bois, bunday muassasalarda tarbiyalanayotgan bolalarning huquqlarini himoya qilish va kelajakka tayyorlashga ham e‘tibor berilayotir.

MUHOKAMA VA NATIJALAR. O‘zbekistonda ota-ona qaramog‘idan mahrum bolalarni joylashtirish masalasi qonunchilikda o‘z aksini topgan. 2020-yilda qabul qilingan “Yetim bolalar va ota-onasining yoki boshqa qonuniy vakillarining qaramog‘idan mahrum bo‘lgan bolalarning ijtimoiy himoyasini yanada kuchaytirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi Qaror bu borada alohida ahamiyatga ega [4].

Mazkur Qarorga ko‘ra, ota-ona qaramog‘idan mahrum bolalarni oilaga yaqin sharoitlarda

tarbiyalash uchun quyidagi chora-tadbirlar belgilangan:

- “Mehribonlik” uylari va Bolalar shaharchalarining moddiy-texnik bazasini yaxshilash;

- Farzandlikka olish, vasiylik, homiylik va patronatni rag‘batlantirish;

- Oilaviy bolalar uylarini tashkil etish va qo‘llab-quvvatlash;

- Ijtimoiy uylarni ko‘paytirish;

- Yetim bolalarga ta‘lim olish va kasbga tayyorlashda imtiyozlar berish.

O‘zbekistondagi amaliyot shuni ko‘rsatadiki, yetim bolalarning asosiy qismi hamon Mehribonlik uylari va Bolalar shaharchalarida tarbiyalanmoqda.

2021-yil 9-avgustdan 2022-yil 20-yanvargacha bo‘lgan davrda Mehribonlik uylari, Bolalar shaharchalari, Bolalar uylari va “SOS – bolalar mahallalari”dan jami 1301 nafar bola hisobdan chiqarilgan. Bulardan: 124 nafari (9,5%) o‘z ota-onalari qaramog‘iga qaytarilgan; 139 nafari (10,7%) o‘z yaqin qarindoshlariga oila tarbiyasiga berilgan; 139 nafari (10,7%) vasiylik, homiylik va oila tarbiyasiga berilgan; 640 nafari (49,2%) tashkil etilgan 106 ta Oilaviy bolalar uylariga joylashtirilgan; 188 nafari (14,5%) oliy va o‘rta maxsus ta‘lim muassasalariga o‘qishga kirgan yoki voyaga yetganligi sababli uy-joy bilan ta‘minlangan; 22 nafari (1,7%) “Muruvvat uylariga” ko‘chirilgan [5].

Bu ma‘lumotlar shuni ko‘rsatadiki, ko‘pchilik bolalar, ya‘ni 49,2 foizi oilaviy bolalar uylariga joylashtirilgan. Shuningdek, yaqin qarindoshlarga, vasiylik/homiylikka va ota-onaga qaytarilgan bolalar ham 30 foizni tashkil etadi. Bu esa, bolalarni oilaga yaqin sharoitlarda tarbiyalashga intilish kuchayganidan dalolat beradi.

Ayni paytda yetim bolalarning voyaga yetgach mustaqil hayotga tayyorgarligini ta‘minlash masalasi ham dolzarb bo‘lib turibdi. Shu maqsadda oliy ta‘lim muassasalariga kirishda imtiyozlar belgilanishi, bandlikni ta‘minlashga ko‘maklashish, uy-joy bilan ta‘minlash kabi choralarga alohida e‘tibor berilmoqda.

Xorijiy tajribani tahlil qilish uchun quyidagi asosiy yo‘nalishlarni ko‘rib chiqishimiz mumkin:

Oilaviy joylashtirish shakllarini rivojlantirish. Rivojlangan mamlakatlarda ota-ona

qaramog'idan mahrum bo'lgan bolalarni oilaga yaqin sharoitlarda tarbiyalashga alohida e'tibor qaratilmoqda[6]. Masalan, AQSh, Buyuk Britaniya va Germaniyada farzandlikka olish, vasiylik va homiylik kabi shakllar keng tarqalgan. Bu mamlakatlarda bolalarni oilalarga joylashtirish uchun maxsus dasturlar va qo'llab-quvvatlash tizimlari mavjud.

Oilaviy bolalar uylari tajribasi. Polsha va Chexiya kabi Sharqiy Yevropa mamlakatlarida oilaviy bolalar uylari tizimi yaxshi rivojlangan. Bu muassasalarda 6-8 nafar bola oilaviy muhitga yaqin sharoitlarda tarbiyalanadi. Bunday tizim bolalarning individual ehtiyojlarini qondirishga va jamiyatga moslashishiga yordam beradi.

Kadrlar tayyorlash. Skandinaviya mamlakatlarida yetim bolalar bilan ishlash uchun maxsus tayyorlangan ijtimoiy xodimlar va psixologlar tizimi mavjud. Ular muntazam malaka oshirish kurslaridan o'tib, zamonaviy pedagogik va psixologik usullarni o'zlashtiradilar [7].

Voyaga yetganlarni qo'llab-quvvatlash. Fransiya va Niderlandiyada yetim bolalarni mustaqil hayotga tayyorlash uchun maxsus dasturlar ishlab chiqilgan. Bu dasturlar doirasida bolalarga kasb-hunar o'rgatish, uy-joy bilan ta'minlash va ish topishda yordam beriladi.

Bolalar huquqlarini himoya qilish mexanizmlari. Buyuk Britaniya va Shvetsiyada bolalar ombudsmani instituti faoliyat yuritadi. Bu institut yetim bolalarning huquqlarini himoya qilish va ularning manfaatlarini ta'minlashga qaratilgan.

Xulosa qilib aytganda, rivojlangan mamlakatlar tajribasi shuni ko'rsatadiki, yetim bolalarni oilaga yaqin sharoitlarda tarbiyalash, malakali kadrlar tayyorlash va innovatsion yondashuvlarni joriy etish orqali samarali natijalarga erishish mumkin. O'zbekiston uchun bu tajribalarni o'rganib, milliy sharoitlarga moslashtirgan holda joriy etish maqsadga muvofiq bo'ladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR. Xorijiy tajribalar va milliy amaliyotni tahlil qilgan holda, O'zbekistonda yetim bolalar ijtimoiy himoyasini yanada takomillashtirish bo'yicha quyidagi xulosalar berildi:

Yetim bolalarni doimiy oila muhitida tarbiyalashni ta'minlash choralari ko'rilishi zarur.

Buning uchun farzandlikka olish, vasiylik, homiylik va patronat tizimini yanada kengaytirish lozim.

Yetim bolalar tarbiyalanayotgan muassasalar moddiy-texnik bazasini doimiy ravishda yaxshilab borish, bolalar ruhiyatiga ijobiy ta'sir ko'rsatuvchi zamonaviy texnologiyalarni joriy qilish talab etiladi.

Mehribonlik uylari va Bolalar shaharchalari bitiruvchilarini mustaqil hayotga samarali tayyorlash mexanizmlarini ishlab chiqish lozim. Bu jarayonga ijtimoiy xizmat, bandlik, ta'lim, tibbiyot sohalari mutaxassislarini keng jalb qilish kerak.

Ota-ona qaramog'idan mahrum bo'lgan bolalar bilan ishlashga ixtisoslashgan kadrlarni tayyorlash, malakasini oshirish bo'yicha maxsus o'quv dasturlari ishlab chiqilishi maqsadga muvofiq bo'ladi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Smith, M., 2015. An Exploration of the History of Child Protection and Social Work with Children. Open University Press, p. 12.
2. UNICEF, 2017. The State of the World's Children 2017: Children in a Digital World. New York: United Nations Children's Fund (UNICEF), pp. 5-6.
3. Burke, J., 2018. Child Welfare Policy and Practice: Rethinking the History of our Certainties. Child & Family Social Work, 23(1), pp. 34-43.
4. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 21-noyabrdagi "Yetim bolalar va ota-onasining yoki boshqa qonuniy vakillarining qaramog'idan mahrum bo'lgan bolalarning ijtimoiy himoyasini yanada kuchaytirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 739-sonli qarori. Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 23.11.2020-y., 09/20/739/1557-son.
5. Besh oyda 1301 nafar bola mehribonlik uylari hisobidan chiqarildi, [[Elektron manba](#)]
6. Eurochild. (2010). Children in Alternative Care - National Surveys. Brussels: Eurochild.
7. Dozier, M., Zeanah, C. H., Wallin, A. R., & Shaffer, C. (2012). Institutional Care for Young Children: Review of Literature and Policy Implications. Social Issues and Policy Review, 6(1), 1-25.